

Kohtuasi C-30/19**Eelotsusetaotlus****Saabumise kuupäev:**

10. jaanuar 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Högsta domstolen (Rootsi)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

20. detsember 2018

Kassaator (hageja):

Diskrimineringsombudsmannen

Vastustaja (kostja):

Braathens Regional Aviation AB

PROTOKOLL [...]

2018-12-18 [...]

[...]

POOLED**Kassaator**

Diskrimineringsombudsmannen

[...] Solna

[...] [lk 2]

Vastustaja

Braathens Regional Aviation AB [...]

[...] Malmö

[...]

ESE

Mh apellatsioonkaebuse rahuldamata jätmine.

KOHTUOTSUS, MILLE PEALE ON ESITATUD KASSATSIOONKAEBUS

Svea hovrätti (Svea apellatsioonikohus, Rootsi) 16. aprilli 2018. aasta kohtuotsus [...]

Högsta domstolen (Rootsi kõrgeim kohus), olles andnud pooltele võimaluse esitada oma märkused eelnevalt sõnastatud küsimuste kohta, teeb järgmise

KOHTUMÄÄRUSE

Högsta domstolen (Rootsi kõrgeim kohus) otsustab taotleda Euroopa Liidu Kohtult eelotsust vastavalt käesoleva protokollis lisale A.

[lk 3] Högsta domstolen (Rootsi kõrgeim kohus) peatab menetluse kuni vastuse saamiseni Euroopa Liidu Kohtult.

[...] [lk 4]

PROTOKOLLI LISA

2018-12-18 [...]

EELOTSUSETAOTLUS

Faktilised asjaolud

1. PAG sündis Tšiilis ja elab Stockholmis. Juulis 2015 broneeris ta käesoleval ajal Braathens Regional Aviation AB (edaspidi „BRA“) nime kandva lennukitevahetaja lennu Landvetteri ja Stockholmi vahel. Pärast lennuki ruleerimist lennurajale otsustas kapten, et PAG ja veel üks reisija peavad läbima enne lennuki väljumist täiendava turvakontrolli; see kontroll viidi ka läbi. Kapten otsustas seejärel PAGi ja selle teise reisija lennukist eemaldada. Lennuk ruleeris lennurajale ja väljus ilma PAGita.

Menetlus tingsrättis (esimese astme kohus)

2. Diskrimineringsombudsmannen (võrdõigusvolinik; edaspidi „DO“) esitas hagi BRA vastu ja nõudis sellelt ettevõtjalt diskrimineerimise eest PAGile hüvitiseks 10 000 Rootsi krooni maksmist. Nõude aluseks oli see, et BRA oli diskrimineerimist käsitleva seaduse (2008:567) (diskrimineringslagen (2008:567);

edaspidi „DL“) 2. peatüki § 12 koosmõjus 1. peatüki §-ga 4 vastaselt PAGi otseselt diskrimineerinud, mis seisnes selles, et BRA seostas ta talle tundmatu araablasest/moslemist reisijaga ning seetõttu pidi PAG läbima täiendava turvakontrolli, mis põhjustas talle ebanugavust. Seda tehes pani BRA PAGi tema välimusest ja rahvusest tuleneval põhjusel ebasoodsamasse olukorda, koheldes teda vähem soodsalt kui sarnases olukorras koheldakse või oleks koheldud teisi reisijaid. [lk 5]

3. BRA nõustus maksuma PAGile 10 000 Rootsi krooni. BRA ei möönnud diskrimineerimise toimumist.
4. DO vaidles tingsrättis (esimese astme kohus) vastu sellele, et kohtuotsus tehakse BRA õigeksvõtu alusel ilma väidetavat diskrimineerimist sisuliselt käsitlemata. Juhul kui tingsrätt (esimese astme kohus) ei peaks asja kohustamisnõude raames sisuliselt uurima, peaks tingsrätt DO väitel põhimõtteliselt tuvastama, et BRA on kohustatud maksuma PAGile hüvitist diskrimineerimise tõttu. Selline hüvitis kajastaks kahju, mida PAG kandis tulenevalt sellest, et BRA seostas ta tema välimuse tõttu araablasest/moslemist reisijaga, keda ta ei tundnud, ja sundis ta läbima täiendava turvakontrolli. Teise võimalusena väitis DO, et tingsrätt (esimese astme kohus) peaks tuvastama, et BRA diskrimineeris PAGi. Samuti väitis DO, et nimetatud kohus peaks taotlema Euroopa Kohtult eelotsust, käesoleval ajal asjakohasena selle kohta, kas ELi õigusega on vastuolus, et kohus võib kohustada maksuma hüvitist ilma tuvastamata, et rikkumine on toimunud. DO viitab seoses mõlema nõudega DL 2. peatüki §-le 12 koosmõjus 1. peatüki §-ga 4.
5. BRA väitis, et DO tuvastamisnõuded on vastuvõetamatud ning vaidles vastu eelotsusetaotluse esitamisele.
6. Tingsrätt (esimese astme kohus) kohustas BRAd maksuma PAGile 10 000 Rootsi krooni ja teatava intressi (tingsrätti kohtuotsuse resolutsiooni punkt 1) ning DO-le menetluskulud (punkt 2). Kohtuotsuse põhjendustes märkis tingsrätt (esimese astme kohus) muu hulgas, et hagi õigeksvõtu korral tuleb võistlevates tsiviilmenetlustes kohtuotsus teha sisulisi küsimusi arutamata. Nimetatud kohus märkis lisaks, et ta on seotud poole poolt menetluse raames esitatud hagi õigeksvõtmise avaldusega vaatamata selle põhjustele, mis on kooskõlas asjaoluga, et isik võib isegi väljaspool [lk 6] kohtumenetlust võtta siduvaid tsiviilõiguslikke kohustusi olenemata sellest, kas eksisteerib vastav seaduses sätestatud kohustus. Tingsrätt (esimese astme kohus) jättis samuti rahuldamata DO tuvastamisnõuded (punkt 3) ega rahuldanud DO nõuet eelotsusetaotluse esitamiseks (punkt 4).

Menetlus hovrättis (apellatsioonikohus)

7. DO palus, et hovrätt (apellatsioonikohus) taotleks eelotsust, tühistaks tingsrätti (esimese astme kohus) kohtuotsuse, tühistaks tingsrätti otsuse DO tuvastamisnõuete vastuvõetamatuse osas ning saadaks asja tingsrätti menetluse jätkamiseks. BRA palus, et DO appellatsioonkaebus jäetaks tingsrätti (esimese

astme kohus) kohtuotsuse punktide 1 või 2 osas rahuldamata, ning vaidles lisaks muus osas vastu tingsrätti kohtuotsuse muutmisele.

8. Hovrätt (apellatsioonikohus) jättis rahuldamata DO apellatsioonkaebuse tingsrätti (esimese astme kohus) kohtuotsuse punktide 1 ja 2 osas. Hovrätt (apellatsioonikohus) asus seisukohale, et tingsrätti (esimese astme kohus) kohtuotsus oli Rootsi menetlusõiguse seisukohalt õige ja et kostja poolt hageja haginõude õigeksvõtt tähendab, et kostja positsioon hageja esitatud faktiliste asjaolude suhtes ei puutu sellisel juhul asjasse. Lisaks jättis hovrätt (apellatsioonikohus) rahuldamata DO apellatsioonkaebuse ka tingsrätti (esimese astme kohus) kohtuotsuse punkti 3 osas ega nõustunud eelotsust taotlema.

Menetlus Högsta domstolenis (Rootsi kõrgeim kohus)

9. DO palub, et Högsta domstolen (Rootsi kõrgeim kohus) taotleks eelotsust Euroopa Kohtult, tühistaks hovrätti (apellatsioonikohus) kohtuotsuse osas, milles sellega jäeti rahuldamata DO apellatsioonkaebus tingsrätti (esimese astme kohus) kohtuotsuse punktide 1 ja 2 peale, tühistaks hovrätti kohtuotsuse osas, milles sellega jäeti rahuldamata DO apellatsioonkaebus tingsrätti kohtuotsuse punkti 3 peale, tühistaks tingsrätti kohtuotsuse ja saadaks asja tagasi tingsrätti, et see kohus vaataks sisuliselt läbi kõik DO tuvastamisnõuded ning samuti kohustamisnõude ja mõistaks välja hüvitise diskrimineerimise eest. [lk 7]
10. BRA vaidleb DO nõuetele vastu.

Õigusraamistik ja eelotsuse vajadus

Diskrimineerimist käsitlev seadus (diskrimineringslagen)

11. Diskrimineerimist käsitleva seaduse (diskrimineringslagen; edaspidi „DL“) eesmärk on võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdseid õigusi ja võimalusi olenemata soost, transsoolisest identiteedist või selle väljendamisest, rahvusest, usutunnistusest või veendumusest, puudest, seksuaalsest orientatsioonist või vanusest. Seadus hõlmab palju erinevaid tegevusvaldkondi ning seda kohaldatakse nii avalikus kui ka erasektoris. Seaduse koostamisel on võetud arvesse erinevaid diskrimineerimiskeelde ÜRO ja Euroopa Nõukogu konventsioonides ning erinevaid ELi instrumente, sealhulgas nõukogu direktiivi 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust. Seadus on imperatiivne. Seetõttu on isiku nimetatud seadusest tulenevaid õigusi või kohustusi piiravad lepingud selles osas tühised (1. peatüki § 3).
12. Seaduse kohaselt hõlmab diskrimineerimine muu hulgas seda, et isikut koheldakse vähem soodsalt kui teist isikut koheldakse või oleks koheldud sarnases olukorras, kui see kohtlemine tuleneb isiku soost, transsoolisest identiteedist või selle väljendamisest, rahvusest, usutunnistusest või veendumusest, puudest,

seksuaalsest orientatsioonist või vanusest (vt DL 1. peatüki § 4 lõige 1). Diskrimineerimine on keelatud muu hulgas sellise isiku poolt, kes väljaspool oma era- ja perekonnaelu pakub üldsusele kaupu, teenuseid või majutust (2. peatüki § 12).

13. Sanktsioonide süsteemi valikul arvesse võetud kaalutlused nähtuvad seaduse ettevalmistavatest materjalidest. Nendes märgitakse muu hulgas, *et* uus DL peaks [lk 8] looma tingimused diskrimineerimise vastu rangete ja heidutavate sanktsioonide kohaldamiseks, *et* sanktsiooni valikul tuleb lähtuda sellest arusaamast, *et* sanktsioon uue DL rikkumise eest peaks lisaks lepingu tühisusele ja muutmisele olema majanduslik hüvitis *ja et* hüvitisel peaks olema kaksikülesanne, nii et see annab hüvitust kahju kannatanud isikule ja samal ajal toimib heidutina rikkumiste suhtes. [...]
14. Seaduse kohaselt on ühe isiku poolt teise isiku diskrimineerimise korral sanktsiooniks hüvitis (millele viidatakse kui diskrimineerimishüvitisel) ning lepingute ja muude tehingute muutmine ja tühisus (vt DL 5. peatükk). Isik, kes rikub 2. peatüki §-s 12 sätestatud keeldu, peab maksma diskrimineerimishüvitist sellest rikkumisest tuleneva kahju eest. Diskrimineerimishüvitis määratakse igal üksikjuhul kindlaks selliselt, et see kujutab endast vastavalt rikkumise raskusele mõistlikku hüvitist kahju kannatanud isikule ning aitab lisaks tõhusalt kaasa diskrimineerimise preventioonile ühiskonnas. Hüvitis põhineb seetõttu nii kahju heastaval summal kui ka summal, mis peaks edendama preventiooni. [...]
15. Muu hulgas DL 2. peatüki § 12 kohaldamist käsitlevaid asju vaatab läbi üldkohus vastavalt Rootsi kohtumenetluse seadustiku (rättegångsbalken) tsiviilkohtumenetluse sätetele, kusjuures lubatud on ka kohtuväline kokkulepe (DL 6. peatüki § 1 lõige 2).

Õigeksvõitu ja tuvastamishagi käsitlevad menetlusõiguse põhimõtted

16. Kohtumenetluse seadustiku 13. peatüki §-s 1 sätestatud tingimustel võib hageja nõuda, et kostja kohustataks midagi tegema, nt maksma teatava rahasumma. Asja ettevalmistamisel peab kostja [lk 9] esitama oma vastuväited niipea kui võimalik. Teise võimalusena võib kostja valida hagi õigeksvõtu (vt 42. peatüki § 7). Kostjal võib olla õigeksvõtuks erinevaid põhjuseid. Talt ei nõuta oma positsiooni põhjendamist, vaid ta võib pelgalt avaldada, et võtab hagi õigeks. Õigeksvõtt loetakse seetõttu sisuliselt avalduseks, mille praktiline mõju on suunatud menetluse lõpetamisele ilma edasise uurimiseta. Hagi võidakse võtta õigeks mõne konkreetse haginõude osas või sidumata seda hagi nõuetega. [...]
17. Lähtekohaks sellises kohtuasjas, milles kompromiss on lubatud (võistlev tsiviilvaidlus), on see, et kohus peab hagi õigeksvõtmise korral tegema kohtuotsuse fakte või õigusküsimusi sisuliselt hindamata (vt kohtumenetluse seadustiku 42. peatüki § 18). Õigeksvõtt tähendab, et ei vaadata läbi küsimust, kas hagejal on hagi märgitud tsiviilõiguslik õigus ja esitatud õiguslik nõue kostja vastu. Õigeksvõtt on kohtule siduv, nii et see moodustab ainuliselt aluse hagi

rahuldavale kohtuotsusele. Tegemist on formaalsel alusel tehtava kohtuotsusega, milles hagi rahuldamine põhineb õigeksvõtul, ilma et kohus võtaks seisukohta hageja esitatud faktide õigsuse kohta. Seetõttu ei ole õigeksvõtul põhinevast kohtuotsusest võimalik teha vähegi tõsikindlat järeldust selle kohta, kas hageja esitatud faktid on õiged. [...]

18. Tuvastamishagisid reguleerib kohtumenetluse seadustiku 13. peatüki § 2. Selle sätte käesolevas asjas asjakohasest lõikest 1 tuleneb, et **[lk 10]** tuvastamishagi selle tuvastamiseks, kas teatav õigussuhe eksisteerib või mitte, võidakse läbi vaadata, kui valitseb ebaselgus kõnealuse õigussuhte osas ja see võib tuua kaasa kahju hagejale.
19. Nõue, et peab eksisteerima õigussuhe, tähendab, et poolte vahel peab eksisteerima konkreetne õigussuhe (või see puuduma) ja et hagi ei või käsitleda kohaldatavate õigusnormide tähendust ega pelgalt faktilisi asjaolusid. See nõue tähendab ka seda, et hagil peab olema vähemalt üks õiguslik tagajärg ning et konkreetse õigusliku tagajärje nõudel peab olema piisavalt selge seos hagi alusena esitatud asjaoludega. Hagi esemeks olev õigussuhe peab seetõttu olema esitatud nii täpselt, et oleks võimalik kindlaks määrata selle tuvastamise või siis selle puudumise tagajärg. [...] Mis puudutab nõuet, et ebaselgus peab põhjustama kahju hagejale, peab see ebaselgus muutma hageja jaoks raskemaks oma majandustegevuse kavandamise või tekitama talle muul viisil ebamugavat ebakindlust [...].
20. Kohtumenetluse seadustiku 13. peatüki § 2 on fakultatiivne. See sisaldab nõuet, et tuvastamishagi peab selle läbivaatamiseks olema asjaolusid arvestades sobiv. Sobivuse hindamisel peab kohus kaaluma ühelt poolt hageja huvi esitada hagi ja teiselt poolt kahjulikke tagajärgi, mille tuvastamishagi võib kaasa tuua kostjale. Arvesse tuleb võtta tõenäosust, kas tuvastamishagi alusel tehtavale kohtuotsusele järgneb täiendav menetlus. Samuti tuleb arvesse võtta kostja huvi olla võimeline ennast kohaselt kaitsma. Igal juhul tuleb arvesse võtta ulatust, milles esitatud hagi võib ebaselguse ja selle kahjulikud tagajärjed kõrvaldada. [...] **[lk 11]**

Eelotsuse taotlemine Euroopa Kohtult

21. Eeltoodust tulenevalt leidsid tingsrätt (esimese astme kohus) ja hovrätt (apellatsioonikohus), et diskrimineerimishüvitist nõudva sooritushagi õigeksvõtmise korral tuleb teha kohtuotsus, millega kostjalt mõistetakse hageja kasuks välja hagi nõutud ja õigeksvõetud summa, ning et seejuures ei uurita, kas diskrimineerimine on aset leidnud. Kohtute hinnangul ei saa hagi õigeksvõtmise korral väidetavat rikkumist läbi vaadata ka seoses tuvastamisnõudega.
22. Nõukogu määruse 2000/43/EÜ artiklis 15 nõutakse, et vastavalt direktiivile vastuvõetud riigisiseste õigusnormide rikkumise eest tuleb kehtestada tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad sanktsioonid. See norm on Rootsi õigusse üle võetud selliselt, et DLs on sanktsioonidena ette nähtud hüvitis ning lepingute muutmine ja tühisus.

23. Kuivõrd käesolev asi on Högsta domstoleni (Rootsi kõrgeim kohus) menetluses otsuse tegemiseks, tekib seetõttu küsimus ELi õiguse kohaldamisest, st sellest, millised sanktsioonid on nõutavad direktiivi artiklis 15, võttes arvesse liikmesriigi kohustust näha ette tõhus õiguskaitsevahend liikmesriigi kohtus liidu õigusega tagatud õiguste või vabaduste rikkumiste läbivaatamiseks (vt Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47). Küsimus seisneb selles, kas kohtul, mis menetleb hüvitise nõuet, peab juhul, kui kostja on hagi õigeks võtnud ja on seetõttu kohustatud maksma nõutud summa, olema võimalik selles asjas kannatanu nõudmisel uurida diskrimineerimise vastase õiguskaitse osana seda, kas diskrimineerimine esines. Seetõttu tekib küsimus, kas vastus sõltub sellest, kas isik, kellele diskrimineerimist ette heidetakse, on diskrimineerimise omaks võtnud või mitte. [lk 12]

Küsimus

24. Kas kohtuasjas, mis käsitleb direktiivis 2000/43/EÜ sätestatud keelu rikkumist ning milles kannatanu nõuab hüvitist diskrimineerimise eest, peab liikmesriik artiklis 15 sätestatud tõhusate, proportsionaalsete ja hoiatavate sanktsioonide nõude täitmiseks kannatanu nõudmisel alati uurima, kas diskrimineerimine esines, ning kui see oli nii, siis selle tuvastama, olenemata asjaolust, kas isik, kellele diskrimineerimist ette heidetakse, on diskrimineerimise omaks võtnud või mitte?